

ni, če je kdo politično usmerjen, to je njegova pravica, to je demokracija. Vendar ne samo on, do besede mora pustiti tudi drugemu, ki je drugače usmerjen. Poleg tega ne sme biti nikoli žaljiv. To je bistveno, satira mora biti ostra, ne pa žaljiva. Če nekomu rečete, da je idiot, to še ni satira. Povedati morate, da je idiot, ampak z drugimi besedami.

Pogovarjal se je David Movrin.

GAJ VALERIJ KATUL

Izbral in uredil *Marko Marinčič*. Prevedli *Kajetan Gantar, Nada Grošelj, Ivan Hribovšek, Jelena Isak, Marko Marinčič, David Movrin, Fran Omerza, Ana Premk, Gregor Pobežin in Jože Šmit*. Založba *Mladinska knjiga*, zbirka *Mojstri lirike*. 208 strani, 4.940 tolarjev.

Najbolj vesela novica v zvezi z novim slovenskim Katulom je njegova dvojezičnost; na sodih straneh *lične nove knjižnice* so pesmi natisnjene v latinškem izvorniku, na lihih v slovenskem prevodu. Gledano skozi prizmo klasične filologije so s to izdajo *Mojstri lirike* postali dokaj dober približek resni dvojezični zbirki, ki ponuja bralcu prevode hkrati z izvornikom. Zbirki, kakršno ima angleščina s svojo *Loeb Classical Library* že skoraj stoletje, hrvaščina pa s svojo biblioteko *Latina & Graeca* že dobri dve desetletji. *Mutatis mutandis*, jasno, po eni strani je slovenski poskus omejen le na liriko, po drugi pa ni omejen le na latinščino in grščino; v drugem letniku so tako poleg Katula izšli še Poe, Verlaine, Trakl in Borges. Prava slovenska ustreznica omenjenih serij bo očitno vzniknila šele s prodorom elektron-

ske knjige, ko bo vsakemu antičnemu avtorju mogoče brez upoštevanja vrednih dodatnih stroškov prilepiti tudi grški ali latinski tekst – vendar samo na bralčevo izrecno željo, tako da se izdajatelju ne bo treba bati manjše poljudnosti in z njo povezane manjše naklade. A zaenkrat je tudi *vrabec v roki* dovolj dober razlog za zadovoljstvo; končno je tudi v eni slovenskih založb vzpostavljen prostor, kjer izvirnik ob prevodu nastopa povsem samoumevno in kjer lahko na dvojezično objavo upajo tudi manj energični prevajalci, ki sicer nimajo pravega potrpljenja za prijateljsko prepričevanje urednikov o smiselnosti jezikovnega prosvetljevanja (bolj zagnanim je to uspelo tudi že kdaj prej). Uredniku očitno ne manjka posluha za klasične avtorje, prevajalcem pa zagotovo ne besedil. Marcijalov konjunktiv zato lahko mirno spremenimo v indikativ: *sunt Maecenates, non derunt, Flacce, Marones!*

Druga lastnost, zaradi katere je knjiga vredna posebne pozornosti, je njena simbolna razsežnost. Izšla je tik pred lanskim decembrskim prazniki, v dneh, ko se je iztekalo dvajseto stoletje. *Konec tisočletja* je tako tudi na področju klasične filologije prinesel *račun stoletja*; težko bi našli boljši izraz za seznam prevajalcev, tako močno nabit z zgodovino kot zgornji, vsaj za bralca, ki skuša za golimi imeni uzreti tudi ljudi in njihov čas. Kdo vse je novemu Katulu posodil svoja usta? *Fran Omerza*, zastopnik generacije, ki je na začetku stoletja s svojim trdim delom po takratnih klasičnih gimnazijah postavljala temelje današnjim prevodom in ki ji gre zato zasluga za *dimidium facti*. *Ivan Hribovšek*, predstavnik *izgubljene generacije* študentov klasičnih jezikov, ki jih je sredi stoletja brez sleherne krivde zatolklal ta ali

ona ideologija; na tem mestu se lahko spomnimo vsaj še na dva z izrazitim pesniškim talentom, na Janeza Klariča, ki je bil komaj dvaindvajsetleten ubit leta 1942 pri reševanju civilistov iz italijanskih obročev, in na genialnega Janeza Remica, tega Čopa med svojimi vrstniki, ki so ga Angleži maja 1945 triindvajsetletnega vrnili s Koroškega, da je potem lahko skupaj z dve leti mlajšim Hribovškom izginil v slovenski povojni klavnici. *Jože Smit*, prav tako pesnik, Remicov študentski prijatelj z Dunaja, le da je tam namesto klasične filologije študiral –gozdarstvo; njegovi prevodi pričajo, s kakšnim znanjem je bil še pred pol stoletja oborožen maturant klasične gimnazije in česa vsega se je lahko samozavestno lotil. *Kajetan Gantar* in *Marho Marinčič*, prvi na tem pomenljivem spisku zastopa profesorje, ki so v *puštem času* trmasto vztrajali na skoraj praznem oddelku in na opustošenih srednjih šolah, drugi študente, ki so se takrat – v grozo šolskih svetovalnih služb – predrzno odločali za ta študij, nič kaj obetavnim razmeram navkljub. In nato kar pet prevajalskih imen generacije, ki komajda končuje s študijem in ki daje slutiti, da morda res prihaja *nova renesansa antike*, generacije, ki bo imela pri prevajanju po zaslugi svojih kolegov z začetka stoletja na voljo nov slovar, po zaslugi svojih kolegov s premožnih tujih univerz pa razkošno računalniško programsko podporo. *Fruges consumere nati*, utemeljen razlog za vsaj zmerno optimističen pogled na prevajanje antičnih avtorjev v novem stoletju. Delež že objavljenih prevodov je v knjigi razmeroma majhen; večji del verzov je preveden na novo in rečemo lahko, da se brez vsake slabe vesti postavljajo ob bok starim, antologijskim. Novi izbor prostodušno prina-

ša tudi nekatere izmed bolj robotih Katulovih pesmi, za katere v prejšnjih izdajah ni bilo prostora, če se niso bile pripravljene temeljito skrajšati in počesati; kljub temu ni Katul v slovenščini, prav kot v izvorniku, nikjer vulgaren. Čeprav recenzija ni prostor za obširnejšo analizo, velja tu vseeno opozoriti vsaj na najbolj opazno novost v knjigi, na natančnejše prevajanje sapfiške kitice. Ta je za slovenščino doslej pomenila pretrd oreh; Sovre se je v svojih prevodih otepa, saj je »teško delati neoporečne alkajske in sapfiške kitice, ker ti v njih zmeraj spet silijo pod poudarek atona in enklitike (da, in, ki, kak, se, so, jih, bi etc.); v slovenskih izvornih jambih in trohejih ta drobiž, kakor smo rekli, ne moti, v prevodih stalnih antičnih form pa ni dober, ker jemlje stihom, če zabrede v krepke pozicije, čvrsto strukturo«. Tega seveda ni pisal kar na pamet in brez empirične podlage, obstoječi prevodi sapfiških kitic so mu še kako pritrjevali. Za vzorec in predstavo bo dovolj dvoje kitic iz ode, ki jo je Tomaž Hren, kasnejši ljubljanski škof, leta 1578 napisal na čast Ferdinandu II., novorojenemu Habsburžanu. Ivan Bombek ju je v svojem prevodu leta 1897 takole nategnil na kopito izvirne metrične sheme:

Millies salve soboles tenella
C a r o l i patris generosa proles:
Millies salve decus et Mariae
Archiducale.

Antequam Phoebus veniebat ortu,
Aureo mundum in patulum, sereno
Plurimos vultu, (quia te petebant)
Exhilarasti.

Tisočkrat pozdravljen potomec nežni,
plemeniti K a r l a očeta otrok;
tisočkrat pozdravljen Marije tudi
nadvojvodski kras.

Preden v zarji Febus je zlati prišel
v širni zemlje krog, je premnoge vedro
tvoje lice (ker so želeli tebe)
razveselilo.

Ob takih krčevitih in nepriljubljenih
zglelih ni nič čudnega, da so kasnejši
prevajalci sapfiško kitico raje prilagajali
in jo spreminjali v bolj ali manj
domačno štirivrstičnico z značilnim
adonijem na koncu. Šele v zadnjih letih
se je z novo svežino spet pojavila
pri nekaterih pesnikih, kdaj obogate-
na z rimo, tako pri Borisu A. Novaku,
kdaj celo brez nje, tako pri Branetu
Senegačniku. Z novim Katulom in z
njegovo c. 51 v prepesnitvi Marka Ma-
rinčiča se vrača tudi v prevodno knji-
ževnost:

Ille mi par esse deo videtur,
ille, si fas est, superare divos,
qui sedens adversus identidem te
spectat et audit

dulce ridentem, misero quod omnibus
eripit sensus mihi: nam simul te,
Lesbia, aspexi, nihil est super mihi
[vocis in ore.]

On se sme božanstvu enak čutiti,
v sreči, če ni greh, se z bogovi skuša,
ko nasproti tebe sedi, v oči ti
zre in poslušša

tvoj presladki smeh, ki mi v hipu vzel
je vso zavest, nesrečniku: brž ko uzrl,
Lesbija, postavo sem tvojo, v grlu
glas onemel je.

V nekaj pasti, na katere opozarja So-
vre, se je prevajalec resda ujel; na na-
glašenem mestu sta *če* v drugi vrstici

in *kov* tretji, *Lesbija* pa je dobila dodaten naglas na zadnjem zlogu. Toda treba je priznati, da »*ta drobiž, kakor smo rekli, ne moti*« preveč, ta pesem je vendarle nekaj docela drugega kot pa Bombekov *nádvovodský kras*. Nova slovenska c. 51 izzivalno dokazuje, da je slovenščina sposobna prepričljivo prenesti tudi nekatere izmed bolj zapletenih antičnih metričnih oblik. (Celo brez rime, kot je pokazal Primož Simoniti s *Himno na sv. Janeza Krstnika*, ki je v *Srednjeveškem cvetniku* izšla le nekaj dni za Katulom.)

Čisto za konec še kratek pomislek. Po Bradačevem, Šmitovem in Gantarjevem je to že četrty slovenski Katul; škoda je, da gre še vedno za izbor. Saj vendar nimamo opravka s kakšnim Homerjem, manjka le še približno tisoč verzov, pa bi bila izdaja integralna. Gotovo obstaja nekaj razlogov za skrajševanje in omejevanje, vendar ne more biti nobeden izmed njih posebej prepričljiv. Finančni še najmanj, čeprav bi bila knjiga ob povečanem obsegu res za tisočak ali dva dražja: hrvaški dvojezični Katul, ki je v Škiljanovem prevodu v neokrnjeni obliki izšel leta 1979, je medtem doživel že dva ponatasa. Lepo bi bilo, če bi tudi slovenske založbe pokazale nekaj več poguma in končno prenehale z izdajanjem izborov. Bralci takšne izbore sicer res lahko hlastno požirajo, še zlasti, če so tako prevajalsko tečni, kot je novi Katul, do sitega pa se z njimi vendarle ne morejo nahraniti. Povejmo ta nauk za vse prihodnje založnike še v pregovornih treh besedah, tokrat Perzijevih: *Quis vetat? Aude!*

David Movrin